

Romano Guardini
RAZUMIJEVANJE

Ljudsko društvo nije stroj kojega bi se sastavni dijelovi uklapali jedan u drugi tako da bi jedinstveno tvorili pokretnu cjelinu, nego se ono sastoji od pojedinaca među kojima uza svu nacionalnu i vremensku sličnost svaki ima svoj poseban rod; svaki ima svoj razvitak, svoje ciljeve i sudbine. svaki tvori u sebi ukorijenjeni životni svijet.

Svakako ti su pojedinci međusobno povezani mnogostrukim vezama: rođenjem, odgojem, prijateljstvom, profesionalnim ovisnostima i tako dalje. Ipak svaki čovjek ima svoju vlastitu sredinu koja sa sobom dovodi u vezu iskustva i djelatnost i tako iskače iz općih povezanosti. U svakome djeluju prema stranom životu i neprijateljske sile koje otežavaju, čak i razaraju zajednički život.

Što se dakle traži da zajednički život ne bude samo moguć nego i plodan? Na to pitanje trebalo bi mnogo toga reći; jedno od toga je razumijevanje. A to nije mala stvar.

A što to znači? Kada ja razumijem? Kad uočim što misli onaj drugi s one strane, s kom sam povezan. kad mi postane jasno, zašto on tako radi, zašto on provodi svoj život tako kao što on to radi; zašto je on postao takav kakav sada stoji nasuprot meni...

Kako bismo bolje vidjeli o čemu se tu radi, pogledat ćemo druga bića, životinje, koje također žive u zajednici. Razumiju li se one međusobno? One su povezane veoma različitim odnosima; na vrlo različit način ovisne su jedne o drugima. Pomislimo npr. na ptice koje se pare u određeno vrijeme, othranjuju i brane svoje mlade, pomažu im da se osamostale - razumiju li se one uzajamno? Moglo bi se pomisliti da je to slučaj, jer se svaki par tako vlada kako je dobro za drugoga, odnosno za

leglo. Oni pomažu jedno drugom živjeti- tako se smatra, oni bi morali i razumjeti jedni druge. Ali o tomu ne može biti govora. To pokazuje jednostavna činjenica: čim mladi odrastu, oni se otuđuju. Tu dakle nema razumijevanja, nego ta dva živa bića koja se nalaze u paru, i opet taj par i mladi koji nastaju od toga para, čine životni krug, cjelinu, za čije održanje rade nagoni, koji su djelotvorni samo za pojedince, pa nagona nestane, nakon što su ispunjeni biološki ciljevi. Pa baš zato jer oni jedni druge ne <razumiju>; jer u njihovu odnosu nema ni sumnje ni ispita, sve se ispuni tako svrsishodno i sigurno.

434

Ili pomislimo na životinje koje žive u trajnim zajednicama i na čije se ponašanje često primjenjuju sociološki pojmovi, kao na mrave i pčele. Takva se zajednica sastoji od bezbrojnih individua, a svaki od njih vrši određenu funkciju u toj cjelini. Oni prolaze jedno pored drugoga, a da se ne ometaju; naprotiv oni pomažu jedni druge, međusobno se brane, izgrađuju u čudnoj suglasnosti složeni životni oblik- razumiju li jedni druge? Ljudi nazivlju njihovu zajednicu 'državom' - a je li ona takva?

Bilo bi za pretpostaviti da u njoj barem u određenim situacijama bude svjesnog samosvrstavanja individua pa stoga i međusobnog razumijevanja. Ali to nije slučaj, pa je cijela ta slika o 'državi' u osnovi lažna. Kad bismo htjeli taj životni odnos ispravno izraziti, onda bi bilo bolje pomisliti na onaj odnos koji postoji među stanicama organizma. Mravinjak je poput izvanrednog živog bića kojega se stanice - životinje ne upravljaju po nekoj dogovorenoj usklađenosti, nego- pa makar to riječ zbilja malo razjašnjava - po nagoni djelatnom cjelokupnom planu.

Kada dakle možemo govoriti o razumijevanju? Ako dotični životni odnos tvore bića od kojih u svakomu živi usrdnost (srdačnost) koja se zastire u izvanjskom. ali se u isto vrijeme izražava u tome (u izvanjskom), pa se stoga od istovrsnog drugog bića po tome može očitati.

Na ulici mi se netko približi, pogleda me, skine šešir - iz svega toga vidim da mi iskazuje pažnju, da me 'voli'.... Po izrazu njegova lica ja očitavam da je taj čovjek s kojim sada imam posla prema meni dobronamjeran, ili da osjeća nesklonost, ili je zbunjen...U nekom određenom povodu netko mi izjasni svoje vladanje koje me iznenadilo. Čujem riječi; njihov mi smisao postaje jasan, sada znam što prije nisam mogao znati... Sve to i mnoga druga zbivanja koja se u životu uvijek događaju znače da čovjek u sebi nosi čitav nutarnji svijet, djela, stanja, osvjedočenja, koja

su najprije sakrivena, ali dospiju u riječ, izraze se u riječi, izgledu, kretnji, držanju i tako mogu postati očevidna. razumijevanje tada znači, ono što se u nutrini mislilo, očitati, odslušati po onome što je na vanjštini zamijećeno.

To jednako vanjsko međutim može i zataškati ono nutarnje. Ako je netko uzrujan, ali to ne želi pokazati, onda 'se on svladava'; zaustavlja igru izražajnih sredstava, 'glumi prijazan izraz lica'. Nutarnji događaji, stanja, djela kriju se tada 'iza' vidljivoga, ili 'ispod', ili 'unutar' njega, kako god hoćete izraziti taj odnos koji odgovara promatranju tog posebnog gledišta.

Što bi tada značilo razumijevanje? O takvom razumijevanju moglo bi se govoriti kada bi sudionik bio tankočutan da bi on po izrazu očiju ili po malim, ne sasvim ukroćenim pokretima, ili po pojedinostima u držanju tijela ipak mogao vidjeti što se događa iza toga - i još uz to da se to krije... Razumijevanje bi moglo ići još dalje: da se zamijeti, kako taj drugi ne sakriva samo svoj osjećaj, nego da pokazuje nešto što on uopće ne osjeća. Da on želi varati, da hini prijateljstvo; da pokazuje zainteresiranost, a ravnodušan je. Tada bi razumijevanje značilo prozreti cijelu tu strukturu držanja (stava); primijetiti o čemu se tu zbilja radi, a uz to još i nepoštenje.

Dakle, više naslaganih stvari. Tu razumijevanje znači da se uvidi, čuje, osjeti, koliko se iza jednog osjećaja koji je pokazan, iza jednog mišljenja koje se izražava, krije toga drugoga - a možda iza toga još koječega drugoga.

Ali ispravno razumijevanje ide još dalje. Ako npr. netko u određenom trenutku postane osoran, tada razumijevanje znači da se uvidi, kakav se osjećaj pridružuje cjelini njegova života. Određeni način vladanja znači kod ovoga nešto drugo nego kod onoga. Ako plašljivi čovjek postane osoran, jer želi sakriti svoju unutrašnjost, onda je to nešto sasvim drugo nego ako neki bezobraznik postane nasilnik da sprovede svoju volju. Tko zbilja razumije, vidjet će dakle i tu povezanost u kojoj kretnja ili stav ili riječ tek onda nalaze svoj puni smisao.

A ne samo trenutnu povezanost prirodne sklonosti, temperamenta, nego i vremensku povezanost. Zašto je taj čovjek tako strašljiv? Jer mu je ranije nanoseno nasilje... Zašto je nepovjerljiv? Jer su ga često prevarili... Odakle dolazi onaj neobično sirotinjski i u isti mah molećivi pogled njegovih očiju? Našao je malo razumijevanja u svom životu pa čezne za tim... Na taj na-

čin razumijevanje znači da se prepozna, kako sadašnji trenutak proizlazi iz njegove priče (prošlosti).

To sve nije lako - i u tom se još uvijek radi o jednostavnim stvarima. Kako će biti tek onda kad bude riječi o neobičnim prirodnom sklonostima, bolesnim stanjima, posebnim sudbinama, pred kojima ta moć uviđanja, slušanja, osjećanja mora postati upravo produktivna, da se to izvanredno tu shvati i pronikne?

Što se dakle traži da naučim pravo razumijevati? Mnogo toga, pa želimo staviti odmah na početak da za to postoji nada-renost; oštrina pogleda, finoća osjećaja, sposobnost nijansiranja, koje premošćuju stranost među ljudima. Važne sposobnosti koje proširuju zajedništvo među mnogim pojedincima. One mogu doseći visoke stupnjeve, pa čine, već prema tome, od onoga tko ih ima, umjetnikom, vođom ljudi, mudracom - naravno i izrabljivačem tuđih slabosti i zlobnim mrziteljem ljudi.

Tada k tomu još dolazi iskustvo. Ali ono ne znači samo to da mi se nešto ranije dogodilo, pa onda još jednom, i možda često, nego i to da sam sposoban iz njega naučiti. Da iz raznih doživljaja dobijem svjetliji pogled, ljepšu osjetljivost, brže ukla-panje. 'Iskustvo' je i to da se s obzirom na strano ponašanje po-javi sjećanje na ranije primijećeno, koje slični sada primijećenom i tako reći daje ključ za njega.

Što dalje spada u to razumijevanje? Zapitajmo jednom na drugi način: zašto njega ima tako malo? Zašto mnogi ljudi uvi-jek susreću jedni druge, pa se ipak ne razumiju? Jer to je očito slučaj, inače bi se drukčije vladali, pa bi zrak oko njih bio bolji za disanje.

Za to ima mnogo razloga; istaknimo jedan: da ljude odmah dijelimo na one koje volimo i na one koje ne volimo. Tako ljudi dolaze, poredani po egoizmu, u dvije velike kutije i već su una-prijed okarakterizirani. To se događa tako spontano da je izrađe-na čitava sociologija na odnosu prijatelj-neprijatelj.

Iskonski- ljudsko je to razumijevanje, a ono počinje tek onda kad ja izađem iz odnosa simpatija-antipatija i pokušam drugoga vrednovati, kakav on jest. Ako ga ja odmah ne svrstam u svoje sklonosti i nesklonosti, u svoje ciljeve i pribojavanja, nego ka-žem: ti imaš pravo postojati, budi kakav jesi. Ti si jednako tako upravo ti, kao što sam ja upravo ja. Tada se pogled oslobađa, pa razumijevanje može započeti.

Kako je ono primjer kod prijateljstva? Ono može samo onda uspjeti kad jedan ne sudi drugoga po tome u čemu ga može

trebati, nego mu dozvoljava da jednostavno bude onaj koji već jest. Ako dakle uopće više ne vrijedi odnos prijatelj-neprijatelj u smislu kakav je malo prije spomenut, nego stoje osoba i osoba jedna nasuprot drugoj u poštovanju i slobodi. tek onda se otvara pogled i razumije se....

Ili u braku: ako jedno traži od drugoga, neka bude onakvim kakvim ga on želi, onda oboje mogu biti u braku trideset godina i da još uvijek ne razumiju jedno drugoga - možda još gore, preziru jedno drugoga takvom tvrdoglavošću, koja nekom trećem izgleda sasvim neshvatljiva, i svako od njih prebacuje drugome što upravo sam čini...

Početak svakog razumijevanja nalazi se u tom da jedno drugoga pusti na miru u onom što on jest. da ga ne promatra egoističkim pogledom koji mu iz vlastitog interesa određuje kakav on mora biti, nego pogledom slobode, koji najprije kaže: budi kakav već jesi - a tek onda: a sad bih ja htio znati, kakav si i zašto.

S takvim stavom započinje svako razumijevanje. Ono pretpostavlja da se drugom daje njegovo samo-pravo. Da ga ne smatram potrebnim predmetom vlastitog okoliša nego bićem koje ima svoje iskonsko središte, svoj životni red, svoje vlastite želje i prava. Tek se onda može pitati s izgledom na uspjeh: zašto on to radi? Kakva je imao iskustva? Koja prošlost leži iza njegova ponašanja? Kako njegove različite životne izjave uvjetuju jedna drugu? Je li osornost koju on pokazuje zbilja nasilje ili samo vrsta stida koji prikriva što je unutra? Je li ta nestrpljivost prava nestrpljivost ili neka ozlijeđenost iz prethodnih iskustava? I tako dalje s pitanjima koja će onda naći i pravi odgovor, odgovor razumijevanja.

To je sve tako važno da se može upustiti u paradoksnu, kako čovjek i sama sebe tek onda pravo upoznaje, ako promatra sama sebe neovisno o vlastitome sebi. Zar to ne bi na primjer nekom liječniku otvorilo sasvim novi pogled na njegovo vladanje, kad bi se najednom zapitao: a kakvim me vide moji pacijenti? Dakle ne: kakvim bih ja htio da me oni vide, nego: kakav sam ja zbilja u njihovim očima? A ne poštovaoci nego nezainteresirani, siromašni, koji mnogo trpe? Tada bi on dobio najednom vrlo razuman pogled na samo sebe, i on bi mu i kao liječniku mnogo koristio...

Ili da se profesor nekada zapita: A kakvim me smatraju moji učenici? Oni učenici koji nipošto nisu glupa, neprijateljski

raspoložena stvorenja, kakva on često osjeća, nego često imaju veoma oštre oči i dobar sud. Sasvim konkretno on bi se morao zapitati: kakvim me oni vide kad uđem u razred? Kad počnem prozivati? Kad je netko napisao loš uradak? Čim nastane nered? Možda on tu odmah vidi i oporbu koja je protiv njega... U braku muž se može pitati: kakvim me vidi moja supruga? U ovoj prigodi, u onoj, i u onoj drugoj? I obratno također: kakvom, me smatra moj suprug? Ne, kakvom bih ja htjela da me vidi, nego: kakvom me zbilja on vidi? Kako on doživljava moj stav, moj glas, moj zahtjev? Tu mora svakom od njih jednom biti jasno, je li njegova (njezina) ljubav prava: kada se uvlači nepoštenje, kada brutalnost postaje djelotvorna...

Nije lako raditi na taj način. To se često mora pokušavati, upravo uvježbavati ovo: vidjeti se u očima drugoga. Ako to uspije da se netko vidi, a da se onaj Ja već ne krije u pogledu i da ne spremi sliku, tada ono što se tu dobije na uvid može biti veoma neugodno; ali to pomaže istini.

Polazeći odavle, tada se ostvaruje i nešto daljnje, naime bolje ocjenjivanje drugoga - a to je potrebno da bi se ispravno mogao provoditi život.

Tom riječju ne misli se ono na što Isus upozorava kad kaže: 'Ne sudite'. Tko to radi, uzima sebi za pravo da objasni: Ovaj smije ostati kakav je, onaj se mora mijenjati; ovaj ima pravo živjeti, onaj drugi mora otići, i tako dalje. takvima On kaže: 'Nemojte suditi, da ne budete suđeni' (Mt 7,1). Naprotiv misli se na ono ocjenjivanje drugoga, koje pomaže da se prosudi njegova vrijednost, da se vide njegovi nedostatci kakvi jesu - i jedno i drugo, da se stupi u pravi odnos s njim, kako povjerljivo tako i oprezno.

Većina ljudskih sudova jednoga o drugomu ne znače u osnovi ništa drugo nego: ovaj mi je ugodan, ovaj neugodan; ovaj mi može trebati, onaj mi ne može trebati. Pravo mišljenje vidi: ovaj je sposoban za taj zadatak o kojemu se radi; onaj bi pokvario posao, i tako dalje. Ali to je sve samo onda moguće ako sam ja najprije jednom shvatio toga drugoga u njegovoj naravi (karakteru).

Svaka krepost seže od zemlje do neba- bolje rečeno: od neba do zemlje. 'Razumije li' Bog? Zaista, On to čini, i kako to razumijevanje ide iznad svih ljudskih mjera!

Bog prepoznaje svako biće, polazeći od njegove najskrovitije dubine. Ali ne zato što bi On tako duboko gledao i tako točno

ispitivao. nego zato jer ga je On izmislio i ostvario. I mi zamišljamo to stvaranje svakako ispravnim. Ono ne znači: izraditi, uključiti u ciljeve, nego bezgraničnom svemogućnošću oživotvoriti (pozvati u život) i učiniti slobodnim. Božje stvaranje je u tolikoj mjeri majstorski i velikodušno slobodno da On nije čovjeka samo dozvao u stvarni život, nego ga je postavio u pravu slobodu. Staro pitanje htjelo je znati, a kako čovjek može biti slobodan ako je ipak Bog svemoguć. Ne bi li njegova beskrajna moć morala tu malu čovjekovu slobodu toliko nadjačati kao rijeka list koju u njoj odlazi nizvodno? Dragi prijatelju, odgovor glasi, kako je jadan tvoj pojam o Božjoj svemoći! Njegova moć je s njegovom velikodušnošću i strahopočitanjem jedno, pa ona te čini slobodnim. U Božjem pogledu i ruci ti tek postaješ potpuno slobodan nad sobom. Pa ako kažeš da je to paradoks - ne, to je čudo, kako pak onaj koji je neograničen, može biti 'i' ograničen. Preuzetnost (drskost) je ako ti svojim malim razumom zahtijevaš da to možeš zamisliti.

Odavle možemo sada baciti pogled unatrag: od radosti koju Bog ima zbog svakog čovjeka, od velikodušnosti kojom ga On postavlja u njegovu slobodu, od nekoga čistog razumijevanja koje ne slijedi stvarnost bića, nego je utemeljuje, moramo naučiti, jer nam je On pak dao da budemo njegova prava slika.

Što bi pak bilo najčistije ispunjenje onoga što znači prijateljstvo? Kad bi jedan prijatelj imao o drugom osjećaj: ja sam u njegovu pogledu potpuno onaj koji jesam. Njegov me pogled ne sputava; ne predbacuje mi ono što jesam, nego sam u tom pogledu tek sasvim baš ja sam.

To bi bio savršeni brak u kojemu bi žena smjela osjećati da u pogledu svoga muža dolazi do svoga potpunoga života - i obratno, da se muž u znaju svoje žene opet smatra čistim! Da, kad bi se svatko u pogledu drugoga mogao vidjeti takvim kakav mora biti. Jer tamo s druge strane ispraznost s pravom ne fantazira o nekom partneru kojega nikada ne može biti, jer ljubav već vidi mogućnosti koje u drugom još spavaju.

(S njemačkog preveo Karlo Bašić)